

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТА

УДК 329.73(477)“194/195”:821.161.2-6

Марта ГАВРИШКО, Олександра СТАСЮК

ЛИСТИ З ПІДПІЛЬНОЇ ПОШТИ ПОВСТАНСЬКОГО ПОЕТА МИХАЙЛА ДЯЧЕНКА (МАРКА БОЄСЛАВА)

Акцентовано на епістолярній спадщині учасників національно-визвольного руху 1940–1950-х років, підкреслено особливості функціонування листів, грипсів, записок в умовах підпілля, їх інформативність та важливість для дослідження проблеми. Проаналізовано листи відомого повстанського поета, референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН(б) Михайла Дяченка (Марко Боєслав) до керівника Головного осередку пропаганди (ГОСП) Петра Федуну (Полтава) та референта пропаганди Станиславівського надрайонного проводу Лазаря Сміжака (Роман).

Ключові слова: український визвольний рух 1940–1950-х років, епістолярна спадщина, Михайло Дяченко (Марко Боєслав).

Окрім офіційних документів ОУН та УПА, важливим джерелом для дослідження національно-визвольного руху 40-50-х років є листи, штафети, записки або грипси учасників підпілля. Інформаційний потенціал ділового та приватного листування повстанців величезний, адже в умовах відсутності телефонічного зв'язку підпільна пошта відігравала ключову роль в системі передачі інформації. За допомогою листів та записок повстанці координували дії окремих структур підпілля, обмінювалися думками з приводу кадрових призначень, обговорювали організаційні, майнові та особисті справи тощо. Форма листа, на відміну від наказу, розпорядження чи звіту, дозволяла вільно висловлювати свої думки та побажання, ділитися здогадами та сумнівами, виявляти емоції. Інколи повстанці писали у листах про свої приватні справи: просили прислати їм щось із побутових речей, харчів чи одягу, переймалися долею рідних і близьких, вітали один одного зі святами та ін.

Аналіз наведеної у листах інформації дає змогу більш повно та колоритно відтворити перебіг боротьби та повстанські будні, уточнити багато аспектів, пов'язаних зі структурними змінами підпілля, проведенням деяких бойових та пропагандивних акцій, організаційними функціями провідників та їхніми особистими якостями. Листи допомагають передати атмосферу та настрої, що панували в середовищі повстанців, змалювати психологічний портрет покоління, яке творило ОУН та УПА.

Листи керівника друкованих видань, а згодом референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН(б) Михайла Дяченка (Гомін, Славобор, Марко Боєслав, Б-с та ін.), віднайдені в Галузевому державному архіві Служби безпеки України (м. Київ), містять цікаві штрихи до його біографії, організаційної діяльності та видавничо-пропагандивної роботи підпілля загалом. З п'ятьох наявних листів найбільш інформативним, безперечно, є лист М. Дяченка від 20 листопада 1945 р., адресований ймовірно керівникові пропаганди Проводу Петрові Федуну (Петро Полтава). На жаль, у листі

не вказано ні псевдо одержувача, ні його поштова адреса, проте зміст послання та заторкнені у ньому проблеми дозволяють зробити таке припущення. Це частково підтверджує і форма звертання – вельми поважаний провіднику – саме так у підпіллі було прийнято звертатися до провідників найвищого рівня.

З листа дізнаємося, що М. Дяченко кілька разів намагався зв'язатися з П. Полтавою за допомогою підпільної пошти, але відповіді не отримав. Можливо, листи не доходили до адресата, але швидше за все, останній не вважав за потрібне відповідати рядовому членові пропагандивної референтури, оскільки інформацію з території Карпатського краю отримував безпосередньо від референтів ККП. До того ж з інших джерел дізнаємося, що стосунки П. Федун та М. Дяченка, які упродовж 1945–1946 рр. перехувалися у суміжних Сколівському та Болехівському районах Станіславівської області та неодноразово зустрічалися під час організаційних нарад, не були тісними, хоча останній цього прагнув. Проте П. Федун критично ставився до поетичної творчості М. Дяченка, принаймні у 1945–46 рр., та негативно оцінював його організаторські здібності, що й витворювало між ними деяку дистанцію.

Справи, про які йдеться у листі, стосуються передусім видання підпільної літератури. М. Дяченко інформує провідника про написання ним збірки віршів, поеми та книжечки оповідань для дітей й просить дозволу на їх друк. Проте, як видно з усього, цей дозвіл він отримав нескоро, адже активно друкувати свої художні твори поет почав щойно з 1947 р., а до цього у підпільній пресі переважали його публіцистичні праці (“В чому наша сила” (1945), “До проблеми виховання доросту” (1945), “За національну честь і гідність” (1945), “Як живе робітник в ССРСР” (1946) та ін.). За винятком хіба невеличкої збірки віршів з невибагливим дизайном “Нові коляди” (1945), виданій невеликим накладом і на друкарській машинці.

Із листа довідуємося, що перші літературні твори М. Дяченка, написані у підпіллі й надіслані для апробації зверхникам, зазнавали різкої критики, що боляче вдарило по його авторських амбіціях, адже він прийшов у підпілля, маючи певний поетичний доробок. Проте, визнаючи слушність зауважень, особливо стосовно прозових творів, поет вважав за потрібне дослухатися до критики: “хай б'ють – будуть із мене люди”. Цей момент яскраво ілюструє процес становлення М. Дяченка у підпіллі як поета, письменника і публіциста та свідчить про те, що у 1945 р. він був на початку цього шляху.

Лист висвітлює невідомий факт з історії видавничої справи підпілля – полеміку у середовищі пропагандистів ОУН із приводу формату журналу “Шлях Перемоги”. Як випливає з тексту листа, П. Федун вважав, що це видання має мати тільки політичний характер. Проте М. Дяченко з цим категорично не погоджувався. Ризикуючи накласти на себе організаційні стягнення за обговорення наказу, він зазначає, що журнал, призначений для широкого читача, має передовсім виконувати суспільно-виховну функцію, а отже, на його сторінках потрібно друкувати багато художніх творів. При чому йому не йшлося про те, щоб друкувати свої твори, хоча як кожний автор, звичайно про це міряв, але найперше він хотів увіковічнити в такий спосіб ідеї та боротьбу ОУН: “нашу боротьбу, настрої і т.д. ніде так не зафіксується, як у літературних творах”. Аналізуючи зміст журналу “Шлях Перемоги”, можна стверджувати, що керівники ГОСП дослухалися до думки поета, оскільки як перше число, так і наступні номери видання містили велику кількість художніх творів.

Лист написаний у притаманній поетові відвертій та дещо емоційній манері. Особливо це відчутно у рядках, де М. Дяченко пише про свої організаційні обов'язки

та висловлює ставлення до боротьби ОУН і УПА. В окремих місцях він вдається до відвертої патетики, яка, однак, з огляду на простоту та щирість висловлюваних почуттів, звучить цілком природно: “Хай згину, але хай із чистим сумлінням стану перед Богом та Духом борців”.

Чотири інших листи датовані 1948 р. і адресовані референтів пропаганди Станиславівського надрайонного проводу ОУН Лазареві Сміжаку (Роману). У них Михайло Дяченко, який тоді входив до референтури пропаганди ККП, торкається багатьох проблем, пов'язаних з діяльністю осередка, зокрема інформує про видання, які готують до друку, вказує на кількість друкованих листівок та їх призначення, ділиться недоліками у роботі, турбується справами налагодження зв'язку, повідомляє про загибель друзів тощо. Із листа датованого 17 травня 1948 р. дізнаємося про прикрі граматичні помилки, яких припустилися видавці осередку, друкуючи листівку “До Української молоді”, та що М. Дяченко, як редактор друкованих видань ККП, повністю визнавав свою провину. Не менш цікавою для читача буде інформація про підготовку до друку часопису “Пробоем”, до якого планували вмішувати статті про боротьбу ОУН і УПА та факти з радянської дійсності. Зважаючи на це, М. Дяченко просить “Романа” надіслати йому якомога більше інформації з терену, а навіть ліквідувати когось з представників окупаційної адміністрації, щоб пізніше можна було використати цей факт із пропагандивною метою. Моральна вартість такого способу збирання інформації для преси з точки зору сьогодення вельми сумнівна, але в умовах боротьби з радянською окупаційною владою тандем Служби Безпеки з референтурами пропаганди ОУН вважався не лише прийнятним, але й доцільним.

Значна частина інформації стосується технічної сторони роботи осередку та побутових справ. Зокрема, М. Дяченко домовляється про постачання друкарського приладдя та необхідної кількості паперу, вболіває з приводу нестачі фахівців друкарської справи, через що преса та вишкільна література виходять із запізненням, просить скерувати до нього машиністку, яка вміє добре друкувати на друкарській машинці. Особливо настирливо М. Дяченко просив доставити йому радіоприймач для прослуховування новин та написання політичних оглядів, адже в криївці він не міг отримувати необхідну інформацію: “...я наразі з політики знаю тільки те, що балакають сосни і берези”. Цікавими для читачів будуть повідомлення про подробиці побутового життя членів осередку: кількість харчів та інших необхідних речей, які було отримано, спосіб їх доставки, умови зберігання та використання у підпіллі.

Листи написані від руки хімічним олівцем на невеличких картках цигаркового паперу, через що текст відбивається на звороті, але загалом є доволі читабельними завдяки каліграфічному почеркові М. Дяченка. Стан збереження листів відносно добрий, лише лист до “Романа” від 17 травня 1948 р. має незначні пошкодження. Лист до П. Полтави підписаний псевдом “Славобор”, всю кореспонденцію, яку адресовано “Роману” – “Гомін”. Документи друкуються без змін зі збереженням тогочасного правопису. Прізвища, назви населених пунктів та події, про які йдеться у листах і які вдалося ідентифікувати, прокоментовано у примітках.

С.У.

Вп. Друже Провіднику!¹

Я написав до Вас уже три записки, а від Вас не одержав жодної відповіді. Не знаю, чи Ви їх не одержали, чи не хочете зі мною переписуватися. Все таки в це останнє не вірю. Із кур'єрами Човгана² висилаю одного свого кур'єра. Прошу передати ним для мене відповідь.

Вам напевно вже відомо, де я знаходжуся. Терен – пожалься, Боже! Рук до праці треба, а їх немає. Хочу в дечому допомогти тереновим. У цій справі порозумівся я вже зі Вс.³ Правда терен до праці тяжкий. Риск життя великий, але без ризику нема революції. Хай згину, але хай із чистим сумлінням стану перед Богом та Духом борців. Роблю все відповідно до моїх сил та здібностей. Може скажете – пуста фраза. Ні. Провірте та спитайте людей.

Щодо ред.-письменницької праці. Пишу, щоб зафіксувати нашу боротьбу в літературі. Вправді останньо, як Вам відомо, вдарила мене критика по голові. Я трохи задурів був зразу від цього удару. Мав навіть жаль до критиків. Але швидко прийшов до притомності та й сказав собі – хай б'ють – будуть із мене люди. Сьогодні пересилаю Вам свою поему⁴. Скажіть, як Вам подобається. Прошу показати її теж шановному критикові, що критикував мого “нешасного” “Чотового Марка”. Признаюся щиро, що вона таки трохи заприкра для мене. Прогріхи в новелі є, але все-таки не такі тяжкі.

Писав мені Пр. Л.,⁵ що стоїте на становищі, що “Ш.П.”⁶ повинен мати більше характер політичний. Я не хочу з Вами сперечатися. Наказ є наказом. Але, все-таки, думаю, що не візьмете мені за зло, коли я вискажу свою щирю думку. Отже моя думка така. “Ш. Перемоги” призначений для широких мас. Я стою на становищі, що масам у першу чергу потрібне громадянсько-суспільне виховання, а відтак щойно політичне. Політичного вироблення треба нашим керівним органам, але для цього повинен бути інший орган. Таким органом повинен бути “Пропагандист”,⁷ “Радіовісті”⁸ і т. д. Тому прошу вирішити засадничо справу – чи містити в “Ш.П.” такі речі, як поезії й

¹ Ймовірно, лист адресований П. Федуну (“Полтава”).

² Човган – особа не ідентифікована.

³ Хміль Михайло (“Всеволод”, “Карло”, “99-5”). Народився 1921 р. у с. Кукільники Галицького р-ну. Закінчив Станіславівську гімназію. В 1943–1944 рр. був референтом юнацтва Станіславівського обласного проводу ОУН. Із листопада 1944 р. і до дня загибелі – провідник Станіславівського окружного проводу ОУН. Загинув 7 червня 1947 р. у сутичці з МГБ в Чорному Лісі біля с. Хмелівка Богородчанського р-ну.

⁴ Йдеться про поему “Хай путь спасення вам свята”, написану М. Боєславом у березні 1945 р. й присвячену командирові куреня УПА “Скажені” Василеві Андрусюку “Різуну”.

⁵ Кочій Омелян (“Черлян”, “Левко”, “Гайдар”). Нар. 1918 р., у м. Станіславів. Господарсько-фінансовий референт Станіславівського обласного проводу ОУН, а потім Карпатського Крайового проводу, заступник референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. Загинув 21.04.1947 р. у перестрілці з військами 154-го залізничного полку військ МВД під командуванням старшого лейтенанта Тимофєєва

⁶ “Шлях Перемоги” – газета Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1947).

⁷ “Пропагандист” – видання осередку пропаганди ККП (1945–1947).

⁸ “Радіовісті” – інформаційне видання осередку пропаганди ККП (1945).

оповідання, чи ні? Якщо ні, то в такому разі, де їх містити. Ви ж самі знаєте нашу боротьбу, настрої і т.д. ніде так не зафіксується, як у літературних творах.

Деякі люди з нашого вузького ред. кола мені поза очі кажуть: “Нащо писати вірші до газетки?” Це прямо мене ображує, мовляв, я напихаюся зі своїм крамом. Тому прошу дуже засадничо вирішити ці справи.

Я маю готову збірку віршів⁹. Чи дозволяєте випустити її бодай у 200-300 прим.? Розуміється, що перед випуском я дав би Вам її до перегляду.

Щодо молоді. Якщо Ви одержали мою записку, де я широко про цю справу писав, то прошу дати мені відповідь. Я подумав, що 2 місяці випускати для доросту книжечку з 3-4 оповіданнями. Перша книжечка буде готова за 1-2 тижні. В першій половині грудня пришло Вам її до перегляду. Випускати щомісяця тяжко. (Брак техн., матеріалів та людей, що писали б).

Чи у Вас є вже людина на приміті, що спеціально опікувалася б вихованням молоді?

Прошу написати мені, яких Вам справ у терені допильновувати. Я вже зачав докучати тереновим тутешнім працівникам, щоб не занадто засиджувалися в бункерах, а таки бралися до роботи. Зазначую, що все, що я роблю, узгіднюю з місцевими тереновими чинниками. Між іншим, тепер веду боротьбу зі самогонними баняками, бо аж страшно, як народ розпивається. Дуже прошу дати мені відворотну відповідь на усі заторкнені мною проблеми в записках.

Г.Сл.

Здоровлю щиро

П. 20.XI.45.

Славобор

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 18. – Арк. 32–34.

Друже Роман¹⁰!

Дня 23. IV. 48 р. одержав від Вас:

- а) тарадайку з корбочкою¹¹
- б) кілька клиночків (в другій торбочці)
- в) картоплю
- г) листа.

Ані ключа, ані отвйортки, як Ви зазначуєте в своєму листі, немає. На мойому пункті це напевно не пропало, тільки або з місця не вислано, або дядько загубив.

⁹ Йдеться про збірку “Нові коляди”, видану 1945 року.

¹⁰ Сміжак Лазар (“Марко”, “Модест”, “Омелян”, “Добромір”, “Антон”, “Орест”, “Роман”, “Володимир”, “Нестор”). Народився 1923 р. у с. Угринів Тисменецького р-ну Івано-Франківської обл. У 1943 р. навчався у Львівській електро-механічній школі. У цьому ж році вступив до ОУН. Із 1945 р. до початку квітня 1949 р. очолював референтуру пропаганди Станіславівського надрайонного проводу. Поряд з тим із 1947 р. був провідником Станіславівського міського проводу ОУН. Другого квітня 1949 р. захоплений у полон оперативною групою відділу 2-Н Станіславівського обласного УМГБ. Суджений на 25 років. Покарання відбував у Воркутинських таборях. Із ув’язнення звільнився 23 листопада 1956 р. Постійно проживав у с. Угринів. Помер в 1997 р.

¹¹ Ймовірно, йдеться про ротатор.

Негайно займіться тим, бо без тих річей, не в силі навіть перечистити ровера. Д-г Петро¹² каже, що ті речі були в Кайдаша¹³ і чи він прислав до Вас не знає.

2. Нам потрібним є дуже форнер¹⁴. І хоч висилали купити, не дістали. Від Петра довідуюсь, що в д-га Мак.¹⁵ є якісь пачки на пересилки, які можуть нам підійти, тож прошу Вас взяти це під увагу і при нагоді вкинути на віз.

Був би вдячним, якщо б у Вас там знайшлась якась банька з 10-літрова на нафту.

3. Прізвище швагра: Савчук Володимир¹⁶ (повгаряю Савчук). Дуже Вас прошу вишліть туди, як ми домовились, по змозі якнайскоріше.

4. Співчуваю з Вами у зв'язку з акцією “демократів” і хвалюсь, що в мене спокійно та прошу Бога, щоб і далі так було, а щось зробив би.

Вкінці пригадую, що від доставки решти річей залежить наша робота, тому додержте реченців.

Бажаю крепкого здоровля!

С.У.

25. IV. 1948 р.

Підпис (Гомін)

Р.С. Форнери не треба багато, якщо б ви могли купити, то прошу. Нетерпеливо чекаю радіє. Нічого не знаю, скажіть, коли хоч надіятись?

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 18. – Арк. 43.

¹² Духнович Прокіп (“Іван”, “Петро”, “Дар”, “Мар’ян”, “Ч-2”, “2-2”, “254”, “132-Б”). Народився в 1920 р. у с. Крилос Галицького р-ну. Членом ОУН став у 1938 р. В СБ працював із 1943 р. Був референтом СБ Станиславівського надрайонного проводу та субреферентом СБ Станиславівського окружного проводу в 1946–1948 рр. 1948 р. призначений референтом СБ Калуського окружного проводу ОУН. На цій посаді перебував до дня своєї загибелі в сутичці з оперативно-чекістською групою МГБ 18 листопада 1950 р. в лісовому масиві ур. Глибокий потік біля с. Бережниця Калуського р-ну. Поручник СБ із датою старшинства від 16 серпня 1948 р. Керівник СБ Станиславівського надрайонного проводу. Нагороджений Бронзовим хрестом заслуги (2.09.1948) та Срібним хрестом заслуги посмертно (20.10.1951).

¹³ Особу не ідентифіковано.

¹⁴ Фанера.

¹⁵ Микитюк Михайло (“Чорноморець”, “Максим”, “Субота”, “Борзенко”, “К-40”). Народився в 1918 р. на Коломийщині. Закінчив педагогічний інститут, вчитель. В ОУН вступив у 1941 р. Був працівником невстановленого підрайонного проводу ОУН на Коломийщині, а з 1942 до 1943 р. працював у Косівському районному проводі ОУН. В 1943–1944 рр. входив до складу Товмаського (Тлумацького) повітового проводу. У червні 1944 р. призначений провідником Тлумацького повітового, а після структурної реорганізації мережі підпілля в 1945 р. – Тлумацького надрайонного проводу ОУН. У червні 1945 р. переведений на посаду провідника Станиславівського надрайонного проводу ОУН. Надрайонним провідником був до 6 вересня 1949 р. Загинув 16 вересня 1949 р. у сутичці із оперативною групою відділу 2-Н Станиславівського обласного УМГБ на схилі г. Ріпна у Солотвинському р-ні Станиславівської обл. Нагороджений Бронзовим хрестом заслуги (2.09.1948).

¹⁶ Володимир Савчук – швагер (брат дружини) М. Дяченка Марії Савчук, який був зв’язаний з підпіллям і через якого М. Дяченко надсилав рідним матеріальну допомогу.

Друже Роман!

Не знаю, чому, але уважаю, що зайшла якась поважна причина до того, що 27.IV.48 р. від Вас ніхто не прибув. Надіючись, що буде хтось 30.IV.48 р. пишу до Вас цього листа з бажанням, щоб він чим скорше до Вас попав.

Найважнішою справою в мене – це матеріали до нашого “Пробоем”¹⁷. Ходить тут так про дії УПА, як і з життя радянської дійсності. Цих останніх Ви всі зобов’язались достарчати, тому я пригадую Вам, що до сьогодні від Вас я не маю нічого. Найбільш пожаданими такі матеріали є зі Східних областей, але не минати і заходу. В зв’язку з тим я дуже Вас прошу, щоб до 10.V.48 р. найдалше таких матеріалів Ви мені прислали і то побільше. Було б незле, якщо б до того часу Ви змогли через агенти когось “коцнути”¹⁸ в Р. чи Г.¹⁹, а я вже, в свою чергу, гарно примістив би це в належному місці.

До звіту прошу долучити зокрема стан зброї (кількість і якість в уживанні і змажинованій).

До № 1 “Пробоем” прийдеться мені написати міжнародний огляд, а я наразі з політики знаю тільки те, що балакають сосни і берези, тож не забувайте!

Прізвище швагра Вам подав в попередньому листі, але на всякий випадок подаю ще раз: Савчук Володимир.

Підчас нашої зустрічі в терені Д-га Павла²⁰ впали сл. п. Ярема, Леся і Воля²¹. Ворішки під нашою маркою довідались про пункт, куди ці мали прийти по газети і зробили засідку.

Бажаю крепкого здоровля!

С.У.

29.IV.48 р.

Підпис (Гомін)

Слава Україні!

П. 14.03.1948 р.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 18. – Арк. 44.

Друже Роман!

¹⁷ “Пробоем” – видання Карпатського Крайового Проводу (1948).

¹⁸ Коцнути – у даному випадку вчинити агентат.

¹⁹ Ймовірно, це перші букви назв населених пунктів.

²⁰ Когуч Павло – “Павло”. Народився 9.09.1923 р., в с. Павлівка Тисменецького р-ну. Закінчив гімназію та педагогічні курси. Працював вчителем. У 1943 р. пішов до УНС. Стрілецький вишкіл пройшов у відділі УНС Василя Андрусика – “Різуна”. Закінчив Старшинську школу. Був інтендантом у сотні “Змії”. В 1944 р. чотовий сотні “Залізни” куреня “Скажені” із ТВ 22 “Чорний Ліс” ВО 4 “Говерля”. У 1945–1947 рр. командував сотнями “Месники” та “Заведі” на теренах вказаного Тактичного відтинка. В 1947 р. призначений організаційним референтом Станіславівського надрайонного проводу ОУН, а у вересні 1950 р. став провідником цього надрайонного проводу. 14 лютого 1951 р. загинув у кривці під час сутички із оперативною групою відділу 2-Н Станіславівського обласного УМГБ в лісі Стінка біля с. Вікторів Галицького р-ну. Поручник УПА із датою старшинства від 22 січня 1946 р. Лицар Бронзового хреста бойової заслуги.

²¹ Мова про кур’єрів ОУН. Особи не ідентифіковані.

Дня 29. IV. 48 р. я написав до вас листа, якого Ви напевно одержите разом з цим. Я писав його і розчистив, що коли від Вас не було нікого 27. IV. 48 р., то може бути 30. IV. 48 р., але розчистився, бо Ваш чоловік приїхав ще 28. IV. так, що мій лист чекає аж другої нагоди. Сьогоднішній мій лист хай буде конвітуванням одержання в останнім Вашім транспорті:

два мішки картоплі з цвяшками, в тому ж і ключі
листа

В своєму листі Ви оправдуєтесь за свої недотягнення, а я сказав би радше, що їх ще фактично до цього часу не було, так що правду сказавши, виглядає, що або у Вас цілком спокійно, або що Ви ризикуєте на всю, тільки аби додержати умовлених реченців.

Дійсно цікавий є факт, який подаєте відносно приміщення арештованих в другій області. Що це має значити?

Від мене: 1. Наша майстерська вже майже в порядку без одної основної частини **станка** і цілої купи дрібних, і тому прошу Вас перш усього вислати мені станок, а до нього в додатку добрі обценги і 1 м. флянелі. Це ті речі, без яких ми своєї майстерської пустити в рух не можемо. Уявіть собі, що за дурною флянелею їздив чоловік вже в три міста і не дістав. Маю вражіння, що так він її шукав.

Не думайте, що з форнера я вже зрезигнував, але з тим можу почекати, зрештою я за ним поробив заходи в різні сторони так, що коли не звідти, то звідти, але дістану. Не зашкодить, коли одержу від усіх.

2. В дальшому нам потрібний папір і то грубий (газетний). Тонкий на листівки в нас є, так що такого висилати нам зараз не треба, а може нам вистарчить на цілий сезон.

Дуже важлива справа на будуче. В нас є цвяшки²² і добрі під кожним оглядом, яких можна б уживати, якби не те, що деяких або взагалі немає, як **а, і, о**, або **є**, але замало **н, к, р, в, ь** (м'який знак). Всі ці букви до нього є в тому шрифті, що десь там лежить Вами захований. Д-г Петро мені говорить, що він уже пропав, бо дядьки, які його магазинували в руках "демократів". Як фактично я не знаю. Якщо це неправда, то прошу поробити заходи, щоб мені його доставити, а якщо таки правда, тоді прошу поцікавитись, чи не можна б через людей, яких має др. Максим в Р. і К.²³ дістати вище поданих мною поодиноких букв, форму їх Вам пересилаю в 4-ох цвяшках.

Пістоль Г-і²⁴ я залишив на ліжку під головою. Д-г Кайдаш²⁵ його бачив.

Д-г Дніпро²⁶ прислав мені зараз після від'їзду з двох кабанців шинки і лопатки, троха сала і ребер. Все копчено. Я тішився аж натішився. Одну шинку з'їли зараз на другий день, другу через кілька, а коли перед учора заглянули до решти, щоб часом не псувалось, то показалось, що решта б шинок вже взагалі і пересмерділи, загнили, так що залишилось нам на свята кілька ребер і може з кілограм сала. Трудно буде і так. Цеї п'ятниці прислав муку, пише, що 1 м., але здається, що нема більше, як 4 пуди. Сьогодні зважимо. Чорт його знає, кого чіплятись чи дядька одного, чи другого, чи там взагалі метра не було. Пише рівнож, що висилає 100 ячок, а я одержую 67 шт.

²² Йдеться про друкарські шрифти.

²³ Ймовірно, йдеться про населені пункти Станіславівської обл. Рожнятів та Калуш.

²⁴ Не ідентифіковано.

²⁵ Не ідентифіковано.

²⁶ Не ідентифіковано.

Щоб на будуче це не повторялось, на мойому пункті все будеється в очах, хто привезе, переважувати чи перечислювати. Інакше бути не може.

Цим хочу і кінчати з тим, що щораз зазначую, що з нічого, про що я до Вас в котрому-небудь листі писав не ризигную! Як тільки трошка дороблюсь, дам Вам більше спокою, а зараз за докучання вибачте.

Бажав би Вам веселих свят, але вже пізно, бо ніж Ви його одержите буде по святах.

Бажаю кріпкого здоров'я!

1.V.1948 р.

С.У.

Підпис

(Гомін)

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 18. – Арк. 40-42.

Друже Роман!

Дня 15.V.48 р. я одержав Ваш лист з 14.V.48 р., а з ним все те, що пишите, крім плоскогубців. Точно твердити не хочу, що їх немає, бо треба б ще раз перевірити на пункті, може там вони залишилися.

Попереднім зв'язковим я вислав Вам 300 штук листівок і писав, куди вони і чому призначені. Сьогодні висилаю решту. Ця решта призначена на терени заходу!

Загальні завваги: Листівок “До Укр. Мол.” випустив 700. Осталось ще не добитих до того числа 700 шт., тобто для д-га Дам'яна²⁷ 300 і на два р-ни д-га Зінька²⁸.

В листівку вкравлись дві скандальні помилки. Обидві їх знайдете у підписі. Мало бути Провід ОУН Північно-Східних Укр. Земель, а вийшло як бачите. Вина в цьому моя. Чорт його знає, як воно сталося. Факт той, що аж у половині роботи я додивився. Змінити вже було неможливо, бо до Вас і до Зінька вже вислано, тому так і залишив у всіх. Друга помилка це граматична, в тому ж таки підписі, а саме: має бути Східно-Українських, а не Східньо-Укр.

Ось ці два основні бики, які відібрали мені на два дні гумор. Що до змісту і всього іншого, буду чекати всяких зауваг від людей. Технічно вийшло не задовільно тому, що поганий папір. На доброму виглядає чудово, але я хочу зужиткувати і поганий, не викину, зрештою доброго в мене багато не було і вибив тільки тих 900 пр., що післав Вам і 300 думаю вибити для Дам'яна.

Відносно помилок нікого не інформуйте, хіба що хтось сам зверне увагу, тоді пояснить, але тільки другу, тобто граматичну, а першої навіть не пояснюйте, тільки так може бути і все.

Призначаючи Вам кількість листівок, я відступив від попередньої своєї постанови і вислав менше, а це тому, що не знаю, які Ви сьогодні маєте можливості і де поширювати літературу. Ходить тут про СУЗ. Тому прошу мені на слідуючий раз по-

²⁷ Кравчук Роман (“Максим”, “Панас”, “Тончаренко”, “Лісовий”, “Семен” “Степовий Дам'ян” та ін.) – нар. 6.10.1910 р. у м. Кам'янка-Бузька Львівської обл. Навчався у Золочівській гімназії, член ОУН з 1930 р. Член Крайового проводу ОУН(б) ЗУЗ (1940–1941), організаційний референт Проводу (1942–1951), крайовий провідник ОУН ЗУЗ (1943–1951), заступник Голови Проводу на українських землях (1950–1951), Голова Президіальної колегії УГВР (1950–1951), член Головної Команди УПА. Загинув 21.12.1951 біля с. Вишнів Рогатинського р-ну Станиславівської обл.

²⁸ “Зінько” – надрайонний ОУН Костопільщини (Рівненщина).

дати ті Ваші можливості, а я зміню розподіл. Цим разом для Павла я вислав 2500 шт., а Вам, вчислюючи Дам'яна, 1200 шт. Отже, разом Схід забирає 3700 шт.

2. Пишете про потребу вишкільної літератури, а я можу тільки на разі сказати, що буде, бо нічого не маю з двох причин: 1. Зінько прислав пізно машинку. 2. Ви не прислали валка до цикльостиля.

На черзі у нас зараз “Пробоем”, до якого нічого не маю і з цикльостиля. Якийсь вишкіл. Найгіршою перешкодою в роботі, це брак людей. Нема кому. Та уявіть собі що цілий наш склад – це троє чоловік. П. Н. і я.²⁹ Хоч як розподілюю ту роботу, – не виходить, тому я вже в попередньому своєму листі до Вас писав, що коли б Вам трапилася якась не з притенсіями машиністка – давайте сюди.

3. Згадуєте про Переяслав, тож не забувайте про нього.

4. Радію, яке Ви мені прислали, хоч пишете, що у Вас воно грало дуже добре, в мене не пописується³⁰. На довгих хв. чуть-чуть щось чути, на середніх кілька станцій і на коротких куту[...]³¹. Від того вже одні накальні батареї вичерпалися. Я заложив другі і вчора по кількох днях гри і ті мабуть вичерпалися, бо граючи поволі замовкло. Перевірити не мав часу, але думаю, що так само батареї. Взагаліному я не погоджуюсь не тільки з совєцьким дрантям, але так само з німецьким, чи хоч американським. Для прикладу хоч би. Вже три нім. апарати в цьому році Ви купили, але чи хоч один з них щось в дійсності варт, а гроші коштують і то багато. Дрантя дрантям, д-же Роман, хоч воно і американське. Ясно, що коли нічого ліпшого дістати не можна, то мусимо обходитися з чим-небудь, але якщо можна, то воно і лучше, і дешевше замість трьох поганих одно а добре. Я стягаю до себе то, яке Ви прислали мені минулого року, не знаю тільки, чи воно в порядку. Побачу. Наразі хай так буде. Не забувайте тільки про постачання мене батареями.

5. Слідуючи зв'язком прошу прислати фарбу, головно чорну, і мої речі від К.³²

6. Цим разом висилаю Вам тільки текст присяги члена ОУН. Форму звіту не можу, бо не було часу вибити на машинці, ну і думав, що дістану такий папір, але не дочекався, так що і грипса не маю на чому написати.

7. Мимо Вашого напевно незадоволення, через Ваш пункт висилаю пошту на Дніпра. Роблю це тому, що не маю кого вислати на його пункт, а по-друге вже і боюсь, бо ціла Я.³³ говорить, що до такого-то дядька ходять партизани. Враховуючи це, Ви мені напевно вибачите і цим разом доручите, а дальше я з ним порозуміюся.

8. Справи, які Ви мені описували, дійсно болючі. Так, Ви маєте рацію. Ці вічні пльотки вже навченого можуть вивести з рівноваги. В тій спр. я буду говорити з д-ом Дніпром. Баби, лепетуки, прачки, а не муштини ті [...]³⁴ революціонери. Встид, ганьба, скандал і більш нічого.

Щоб у нас сьогодні щось подібного творилося, сьогодні, коли немає часу обернутися, щоб не думати про роботу, яка лежить нам не тільки на карку, але й на серці!

²⁹ Особи не ідентифіковано

³⁰ Не пописується – у даному випадку не працює належно.

³¹ Текст нечитабельний.

³² Не ідентифіковано.

³³ Ймовірно, мова про с. Ямницю Тисменецького р-ну Івано-Франківськ. обл.

³⁴ Текст нечитабельний.

Ні, це не тільки скандал, це злочин і злочин супроти революції – народу. Боляче і аж гидко про це не тільки писати, а й думати.

Я кінчаю тим, що прошу Вас прислати мені, що необхідне, а з ним: 1. валок до цикльостиля. 2. фарба. 3. мої речі, 4. тушонку і 5. баньку на нафту, бо тут ніяк дістати.

Не забувати і про обіцяний шрифт і звіти. Якщо є у Вас грубший папір – газетний, то пришліть. Паперу старайтесь закупити чим побільше.

Як зі знімками, чи викликані ті фільми, що у мене роблені з [...]»³⁵.

Пришліть мені пару фільмів.

Не шкодило б, якщо б Ви прислали мені і добрі вісті з Л.³⁶, але в них я і сумніваюсь, і їх добрих не надіюсь. Трудно!

Бажаю крепкого здоров'я.

17.V.48 р.

Гомін

P.S. Якщо у Вас є калька – пришліть. Якщо немає, то постарайтесь купити.

ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 18. – Арк. 35–37. (Арк. 38–39 зв. – переклад цього листа на російську).

Марта Гаврышко, Александра Стасюк. Письма из нелегальной почты повстанческого поэта Михаила Дяченка (Марка Боеслава)

Статья акцентирует внимание на эпистолярном наследии участников украинского национально-освободительного движения 1940–1950-х гг., показывает особенности функционирования писем, грипов, записок и под. в условиях подполья, их информативность и исключительную важность для изучения проблемы. В частности, проанализированы письма известного повстанческого поэта, референта пропаганды Карпатского краевого провода ОУН(б) Михаила Дяченка (Марко Боеслав) руководителю Главной ячейки пропаганды (ГОСП) Петру Федуну (Полтава) и референту пропаганды Станиславовского надрайонного провода Лазарю Смижаку (Роман).

Ключевые слова: украинское национально-освободительное движение 1940–1950-х гг., эпистолярное наследие, Михаил Дяченко (Марко Боеслав).

Havryshko Marta, Stasyuk Oleksandra. Letters from the secret post of famous poet of underground Mykhaylo Dyachenko (Marko Boyeslav)

The article deals with the epistolary heritage of the national liberation movement of the 1940s – 1950s, emphasized the peculiarities of functioning of letters, notes in the underground, their information content and the importance to study the problem. Analysis of letters known poet, reviewer propaganda Carpathian regional OUN -B Myhailo Dyachenko (Marko Boyeslav) to the head of the Main branch propaganda (GOSP) Petro Feduna (Poltava) and referent propaganda Stanislaviv region wire Lazar Smizhak (Roman).

Key words: ukrainian liberation movement 1940–1950 's, epistolary heritage, Myhailo Dyachenko (Marko Boyeslav).

³⁵ Текст нечитабельний.

³⁶ Не ідентифіковано.